

A dark, textured sculpture of a city street grid. The sculpture is composed of numerous rectangular blocks arranged in a grid pattern, creating a sense of depth and perspective. The blocks are dark in color, possibly black or dark grey, with some areas showing a greenish patina. In the center of the grid, there is a circular plaque with the text "DU STAD HAR" embossed on it. The lighting is dramatic, highlighting the edges and textures of the blocks.

GÖRAN DAHLBERG

Hemliga städer

KONST GENOM STADEN
ART THROUGH CITY SPACE

GÖRAN DAHLBERG

Hemliga städer

Hur ska man kunna skriva om hemliga städer? Hur ska man kunna veta att de finns? De är ju hemliga. Och även om man skulle hävda att städer vars existens är känd ändå skulle kunna vara hemliga, **på vilket sätt är de då hemliga?** Under arbetets gång har dessa hemlighållanden omformulerats gång på gång, ofta i termer av någon form av rädsla.

Jag har urskiljt två olika former av hemliga städer: 1) stadsbildningar som förefaller vilja vara hemliga (t ex *gated communities*) kallar jag ”självpåtaget hemliga städer”; 2) stadsbildningar som blivit hemliga för att någon annan velat det (t ex kåkstäder) benämner jag ”hemlighållna städer”. Dessa båda former har många gemensamma drag: isoleringen, ogenomskinligheten, privatiseringen, rädslan. Men skiljer sig också vad gäller graden av frivillighet, kontroll, tillgänglighet.

I den första fasen av det som inledningsvis planerades som ett nära samarbete mellan konstnären **Jonas Dahlberg** och mig, sammanställde jag **ett slags schema** över de mest väsentliga aspekterna dessa hemlighållanden: osynlighet, motiv, styrelseskick, oberoende, geografi, befolkning, ekonomi. Vi övergav sedan detta

schema liksom det tätare samarbetet och bestämde oss för att istället göra var sitt arbete, länkade till varandra. Det ursprungliga schemat spelade dock även i fortsättningen en strukturerande roll för mitt fortsatta skrivande. Inte minst har relationen mellan osynlighet (blickens betydelse) och hemlighet legat bakom flera olika resonemang.

Om jag skulle benämna min metod för att närma mig och distanserat betrakta de hemliga städerna skulle jag kalla den **essäistisk**. Underlaget består av böcker¹, tidningar, tidskrifter,

---

1 Nedan några av de viktigaste böcker jag använt i de olika delarna: *Underjordiskt liv*: Sara Lidman *Gruva* (1969), David L Pike *Subterranean Cities* (2005), Jennifer Toth *The Mole People* (1993), H G Wells *Time Machine* (1895), Rosalind Williams *Notes on the Underground* (1990), *Flyktingläger*: Giorgio Agamben *Homo sacer* (1998 [1995]), Lidija Ginzburg *Anteckningar från belägringen* (1999 [1987]), Hanna Sofia Öberg *Glömda* (2007) *Kåkstäder*: Arjun Appadurai *Vredens geografi* (2007 [2006]), Stina Blomgren *Svart notis* (2008), Mike Davis *Slum* (2007 [2006]), Naomi Klein *Chockdoktrinen* (2007), Robert Neuwirth *Shadow Cities* (2005), Mario Vargas *Llusa Kriget vid världens ände* (1981) *Atombyar*: Beatriz Colomina *Domesticity at War* (2007), Jennet Conant *109 East Palace* (2005), Aleksander Hemon *Nowhere Man* (2003), W G Sebald *Saturnus ringar* (2007 [1995]), Tom Vanderbilt *Survival City* (2002) *Inhägnade sambällen*: Edward Blakely & Mary Gail Snyder *Fortress America* (1997), Teresa Caldeira *City of Walls* (2000), Mike Davis och Daniel Bertrand Monk *Evil Paradieses – Dreamworlds of Neoliberalism* (2007), Setha Low *Behind the Gates* (2004), Jacques Rancière *Hatet mot demokratin* (2007 [2005]), Neal Stephenson *Snow Crash* (1992), Paul Virilio *City of Panic* (2005 [2004]), Eyal Weizman *Hollow Land* (2007)

webbplatser, vetenskapliga studier, konferensrapporter, film². Och så har jag rest³ en del.

Detta arbete har sin grund, både tematiskt och metodologiskt, i en bok som jag gjorde tillsammans med **Jonas Dahlberg** (*Invisible Cities*, Moderna Museet, 2004 och *Villes invisibles*, Frac Bourgogne, 2005). Tesen i den boken är att en massa människor, förmodligen fler än de flesta tror, lever sina liv i städer som nästan ingen utanför dessa städer bryr sig om, städer med mellan 10 000 (den undre gränsen för att räknas som stad) och uppemot 100 000 invånare. Trots att 20–40 procent av befolkningen i stora delar av Europa och Nord- respektive Sydamerika, samt mindre delar av Asien och Afrika, bor i dessa städer, och trots att de inte minskar i storlek, är de närmast helt frånvarande i diskussionen om samtidens och framtidens städer. De är heller inte medvetna om sin egen potentiella makt. Vi kallade dem därför osynliga.

Liksom i det tidigare arbetet kring osynliga städer är syftet med detta projekt lika mycket beskrivande som uppfordrande. Det hela

---

2 Till exempel: *En man steg av tåget* (John Sturges, 1954), *Safe* (Todd Haynes, 1995), *Dark Days* (Marc Singer, 2000), *Prirrechnyy – staden som inte längre finns* (Tone Grøttjord, 2006), *Funny Games* (Michel Haneke, 1997, 2007), *Jonestown* (Stanley Nelson, 2007), *La Zona* (Rodrigo Plás, 2007), *Moon* (Duncan Jones, 2009), *Welcome* (Philippe Loiret, 2009).

3 Till: Khayelitsha (Sydafrika), Heritage Park (Sydafrika), New York (USA), Vinh Moc (Vietnam), San Juan de Lurigancho (Peru).

bygger på en konstruktion av begreppet ”hemliga städer” och ett postulerande av indelningen i självpåtaget hemliga städer och hemlighållna städer. Dessa stadsformer inrymmer en växande del av den urbana befolkningen. Mest växer de hemlighållna. Globalt är befolkningsökningen i slummen, enligt Mike Davis mäktiga, dystopiska studie *Slum* (2007 [2006]), snabbare än urbaniseringen generellt. År 2005 bodde en miljard människor i områden karakteriserade av överbefolkning, undermåliga eller informella bostäder, otillräcklig tillgång till vatten och sanitet, samt oklar besittningsrätt – det som kallas slum. Enligt FN-rapporten *Challenge of Slums* (2003) ökar slummen med 25 miljoner människor om året. Vilket skulle kunna leda till två – eller kanske tre – miljarder sluminvånare 2030–2040, alltså uppemot en tredjedel av världens då förväntade befolkning. Att uppemot en miljard människor lever i slumsamhällen är givetvis ingen hemlighet, men samtidigt diskuteras stadsutveckling generellt ofta utan att någon nämnvärd hänsyn tas till hur människor lever och organiserar sig i dessa stadsbildningar. Det är bland annat i denna bemärkelse man kan kalla dem hemliga.

Betydligt färre människor lever i självpåtaget hemliga städer. Men olika former av inhägnade samhällen växer mycket snabbt i många delar av världen, även om utvecklingen – liksom när det gäller slummen – ännu inte gått så långt i Sverige. Även om internationell

statistik på detta område är mycket bristfällig, delvis beroende på definitionsproblem, hävdar många att det är den snabbast växande bostadsprodukten på marknaden.

Syftet med den här studien är alltså att beskriva hur samtida städer ser ut och utvecklas i termer av hemlighållanden, men också att denna beskrivning ska verka uppfordrande i diskussioner och planer för hur städer ska organiseras nu och i framtiden – inte minst i termer av privata och offentliga rum.

Det första avsnittet ur studien som blev tillräckligt färdigt för att publicera var det som handlade om underjordiska samhällsbildningar. Det trycktes under rubriken ”Folk bor där” i ett temanummer om underjorden av tidskriften *Glänta* 4/2007. Den andra delen ur min studie som är publicerad handlar om hemlighållna städer, framför allt kåkstäder. Den heter just ”Hemlighållna städer” och publicerades i tidskriften *Ord&Bild* 4/2008. Dessa är sedan dess utvidgade och omarbetade som ingår i det större manus som publicerades som boken *Hemliga städer* under 2010.

I maj 2008 arrangerade Karin Becker ett seminarium i samarbete med Norrköpings konstmuseum, ”Art through City Space: Sound Machine & 'Extra Material'”. Ett rundabordssamtal på konstmuseet mellan Karin Becker, Johan Berglund, Jonas Dahlberg, Esther

Shalev-Gerz och mig själv med utgångspunkt i Shalev-Gerz verk ”*Sound Machine*”. Här presenterade också Jonas och jag vad vi då hade kommit fram till om hemliga städer, framför allt i relation till privata och offentliga rum.

I projektbeskrivningen för ”Konst genom staden”, som förutom ovan nämnda seminariedeltagare också inkluderade Bodil Axelsson, angavs att syftet med vår studie om hemliga städer var att undersöka osynliggöranden, både historiskt och genom att besöka samtida platser. Dessutom skulle skapandet och ifrågasättandet av centrum och periferier diskuteras. Detta har gjorts, och för den delen mycket annat som tillkommit genom olika stickspår⁴, i både mitt arbete och *Jonas Dahlbergs*.

Den här rapporten ger sannolikt ingen särskilt tydlig bild av vare sig hur jag gått till väga eller vad jag kommit fram till. Tydligast blir det förstås i verket. Det argumenterande/gestaltande verket, *Hemliga städer*, innehåller också både metaperspektiv och reflekterande inslag. Min förhoppning är att det inte alltid ska gå att skilja dessa båda skrivsätt, eller aspekter av konstnärlig forskning, åt. Det är i alla fall en potentiell styrka i denna form av forskning.

---

4 Studien inkluderar inte bara delar om inhägnade städer, kåkstäder och underjordiskt liv, utan även hemliga sällskap, rymdbaser, flyktingläger och atombyar.

Under arbetet har det tidigare nämnda schemat kommit att anta formen av ett antal **påståenden**. Några av dessa har funnits från början, som hypoteser. De flesta har kommit till efter hand. Samtliga har modifierats löpande. Det finns alltså inga ursprungliga (i en traditionell vetenskapligt metodologisk mening) hypoteser kvar. Förutom den övergripande, och outtalade, om att allt fler människor bor i allt hemligare städer – och att detta påverkar livet också i alla andra former av städer.

